

Een nieuwe loot aan de stam van de personenvennootschappen naar Duits recht: de *Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung*

1. Inleiding

In de zomer van 2013 introduceerde de Duitse wetgever een nieuwe loot aan de stam van personenvennootschappen naar Duits recht, de zogenaamde *Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung*¹. Kenmerkend voor deze nieuwe variant van de *Partnerschaftsgesellschaft*² is dat de aansprakelijkheid in geval van beroepsfouten is beperkt; deze beperkte aansprakelijkheid wordt gecombineerd, of gecompenseerd zou men kunnen zeggen, met een verplichte beroepsaansprakelijkheidsverzekering. Op 13 juni 2013 nam de Duitse *Bundestag* het wetsvoorstel tot invoering van de PartG mbB aan; dit voorstel is op 5 juli 2013 ook door de *Bundesrat* goedgekeurd. Op 19 juli 2013 trad het *Gesetz zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer* in werking.³ Naast de bestaande PartG wordt, met de invoering van deze wet, een bijzondere variant aangeboden met een vergaande beperking van de persoonlijke aansprakelijkheid.

De PartG is een al in 1995 in Duitsland ingevoerde rechtsvorm speciaal bedoeld voor de samenwerking tussen vrije beroepsbeoefenaren zoals artsen, notarissen, accountants en advocaten. De PartG vertoont een grote gelijkenis met de Nederlandse personenvennootschap, in het bijzonder met de openbare maatschap. Waar in Nederland al lange tijd discussie bestaat over de vraag of de openbare maatschap nog wel zo'n geschikte rechtsvorm is voor vrije beroepsbeoefenaren en of de Nederlandse wetgever, in dat kader, niet zou moeten kijken naar de mogelijkheden voor de invoering van een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid⁴, liepen ook Duitse beroepsbeoefenaren al jaren aan tegen het probleem dat het onmogelijk was om flexibiliteit, fiscale transparantie en beperkte aansprakelijkheid voor beroepsfouten, in één rechtsvorm met elkaar te combineren. Dit had tot gevolg dat veel beroepsbeoefenaren hun toevlucht zochten in het gebruik van buitenlandse rechtsvormen zoals de *Limited Liability Partnership (LLP)* naar Engels recht.⁵ Op grond van de vrijheid van vestiging binnen de Europese Unie (art. 49 jo. 54 VwEU) en de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie is het immers mogelijk om in Duitsland een andere Europese rechtsvorm te gebruiken. Zo is in de afgelopen jaren ongeveer de helft van de grootste advocatenkantoren in Duitsland overgegaan op een andere Europese rechtsvorm.⁶ Met de invoering van de PartG mbB hoopt de Duitse wetgever een adequaat alternatief te bieden voor de *LLP*.⁷

¹ Hierna: PartG mbB

² Hierna: PartG

³ Bundesgesetzblatt Jahrgang 2013 Teil I Nr. 38, p. 2386-2389.

⁴ Zie o.a. I.S. Wuisman, *Een Nederlandse personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid: wenselijk?*, Deventer: Kluwer 2011 en J.M. Blanco Fernandez, M. van Olffen, *Rechtsvorm en gebruik van LLP's en LLC's; onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Justitie*, Deventer: Kluwer 2007.

⁵ C. Dahns, *Die neue Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung*, NJW-Spezial 2013, p. 446.

⁶ M. Kilian, 'Germany: Imitation is the Sincerest Form of Flattery-The new German LLP', *Legal Ethics*, Volume 16, Part I, July 2013, pp. 232-235 (4).

⁷ Vgl. Entwurf eines Gesetzes zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer (Deutscher Bundestag) Drucksache 309/12, p. 8 en C. Dahns, *Vorschläge für eine Reform der anwaltlichen Haftung*, NJW-Spezial 2011, 574.

In deze bijdrage wordt onderzocht wat de kenmerken zijn van deze nieuwe rechtsvorm en hierop voortbordurend, of de invoering van deze nieuwe rechtsvorm wellicht als bron van inspiratie kan dienen voor een nieuwe Nederlandse rechtsvorm voor vrije beroepsbeoefenaren. Dat er daadwerkelijk behoefte bestaat aan deze rechtsvorm blijkt uit het feit dat, sinds de invoering van de PartG mbB in juli 2013, van de 10.727 *Partnerschaftsgesellschaften* in Duitsland er reeds 784 zijn overgegaan op de “beschränkter Berufshaftung” die de nieuwe wet biedt.⁸ Dit is een redelijk groot aantal, zeker gezien het feit dat niet alle beroepsgroepen van de PartG mbB gebruik kunnen maken. Gebruik van de PartG mbB komt immers, zoals de titel van de wet al doet vermoeden, voorlopig slechts toe aan een selecte groep van beroepsbeoefenaren, namelijk advocaten, octrooigemachtigden, fiscalisten en accountants.⁹ De introductie van de PartG mbB leidt tevens tot wijziging van de beroepsregels van deze beroepsbeoefenaren. Gezien de omvang van deze bijdrage zal uitsluitend worden ingegaan op de PartG mbB als samenwerkingsvorm voor advocaten. Omdat de PartG mbB een species van de PartG is, zullen voor een goed overzicht hierna allereerst de achtergrond (para. 2), de organisatiestructuur en de aansprakelijkheidsregels (para. 3) van de PartG besproken worden. De bijzonderheden ten aanzien van de PartG mbB komen daarna aan bod (para. 4 en 5). In paragraaf 6 sluiten wij af met een conclusie.

2. De introductie van de *Partnerschaftsgesellschaft* in 1995

De PartG mbB is, zoals gezegd, een bijzondere vorm van de PartG, die, op zijn beurt, weer een bijzondere vorm is van de *Gesellschaft bürgerlichen Rechts*¹⁰. Al deze rechtsvormen zijn aan te merken als (Duitse) personenvennootschappen. Naast de GbR, de PartG en de PartG mbB kent het Duitse personenvennootschapsrecht ook nog de *Offene Handelsgesellschaft* (vergelijkbaar met de Nederlandse vennootschap onder firma) en de *Kommanditgesellschaft* (vergelijkbaar met de Nederlandse commanditaire vennootschap). In deze beide personenvennootschappen wordt echter per definitie een bedrijf (“*Firma*”) uitgeoefend en deze rechtsvormen zijn daarmee niet geschikt voor gebruik door beroepsbeoefenaren. De GbR is, in basis, goed te vergelijken met de Nederlandse (stille) maatschap. Het is de meest eenvoudige samenwerkingsvorm die het Duitse recht kent en ook een veel gebruikte rechtsvorm onder vrije beroepsbeoefenaren.¹¹ Voor het ontstaan ervan zijn slechts twee samenwerkende personen (natuurlijke personen of rechtspersonen) vereist met een gemeenschappelijk doel.¹² Wanneer een GbR onder gemeenschappelijke naam¹³ naar buiten toe op wil treden mag dit doel niet gericht zijn op het drijven van een onderneming: in een “open” GbR kan geen zogenaamde “*Firma*” worden uitgeoefend.¹⁴

De GbR kan vormvrij worden aangegaan; een mondelinge overeenkomst of zelfs een bepaalde handeling (bijvoorbeeld het samen betrekken van een pand) is voldoende. Het

⁸ Zie: https://www.handelsregister.de/re_web/welcome.do

⁹ S. Ruppert, *Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung – Ende gut alles gut?*, DStR 2013, p. 1624.

¹⁰ Hierna: GbR

¹¹ O. Jensen, “GbR-Die Gesellschaftform für Freiberufler” op: <http://www.drweb.de/magazin/gbr-die-gesellschaftsform-fur-freiberufler/>, 14 November 2008.

¹² Zie § 705 Bürgerliches Gesetzbuch (hierna: BGB).

¹³ Deze gemeenschappelijke naam mag overigens een fantasienaam zijn maar ook bestaan uit de namen van de vennoten.

¹⁴ Nu dit op grond van § 17 lid 1 Handelsgesetzbuch (hierna: HGB) slechts voorbehouden is aan de zogenaamde *Handelsgesellschaften*: de Offenen Handelsgesellschaft en de Kommanditgesellschaft.

recht¹⁵ dat van toepassing is op de GbR, is regelend van aard en geldt dus voor zover de vennoten niet anders zijn overeengekomen. Dit maakt de GbR een zeer flexibele rechtsvorm. De vormvrijheid brengt echter ook met zich mee dat er een aantal *Gesellschaften bürgerlichen Rechts* bestaat zonder dat de gebruikers hiervan überhaupt op de hoogte zijn.¹⁶ In een uitspraak van 29 januari 2001 heeft het Bundesgerichtshof geoordeeld dat de GbR aangemerkt kan worden als een rechtssubject (het is geen rechtspersoon in de betekenis daarvan naar Nederlands recht¹⁷) met eigen rechten en plichten en dat zij (daarmee) ook procesbevoegdheid heeft.¹⁸

Net als de Nederlandse personenvennootschap heeft de GbR als aantrekkelijke eigenschap (naast de flexibele oprichting en organisatie) dat de vennoten geen plicht hebben tot het publiceren van een jaarrekening. Bovendien is de GbR fiscaal transparant en (dus) niet onderworpen aan vennootschapsbelasting.¹⁹ Hoewel de GbR veelvuldig werd (en wordt) gebruikt door beroepsbeoefenaren in Duitsland, ervoeren velen van hen toch een groot nadeel aan deze rechtsvorm: de vennoten zijn namelijk hoofdelijk aansprakelijk voor de verbintenissen van het samenwerkingsverband.²⁰ Lange tijd bestond er onder andere door deze aansprakelijkheid, die bovendien ongemerkt kan intreden nu een GbR vormvrij kan worden aangegaan, onder beroepsbeoefenaren de behoefte aan een meer op hun wensen afgestemde rechtsvorm. Om tegemoet te komen aan deze behoefte is op 1 juli 1995 in Duitsland de wet²¹ met betrekking tot de *Partnerschaftsgesellschaft* in werking getreden.

De rechtsvorm van de PartG is, zoals gezegd, geënt op de bepalingen over de GbR²², maar is voor wat betreft haar eigenschappen meer toegespitst op het gebruik door beroepsbeoefenaren.²³ Voor zover in het *Partnerschaftsgesellschaftsgesetz*²⁴ niet anders is bepaald, zijn de voorschriften die genoemd worden in het *Bürgerliches Gesetzbuch*²⁵ met betrekking tot personenvennootschappen van overeenkomstige toepassing op de PartG. Net als de GbR is de PartG een personenvennootschap (en kan dus alleen worden aangegaan door twee of meer personen), een rechtssubject met procesbevoegdheid en fiscaal transparant. Ook zijn de vennoten niet verplicht tot de publicatie van een jaarrekening. Daarnaast zijn ook alle bepalingen van het PartGG van regelend recht. Anders dan bij de GbR dient deze overeenkomst echter wel aan een aantal (vorm)vereisten te voldoen. Deze zullen hierna in paragraaf 3 worden besproken.

Een ander verschil met de GbR – en met de Nederlandse maatschap - is dat uitsluitend natuurlijke personen tot de PartG mogen toetreden en dat deze personen bovendien altijd een beroep moeten uitoefenen in de zin van § 1 lid 2 PartGG. Deze bepaling bevat een limitatieve opsomming van de beroepsgroepen die gebruik mogen maken van de PartG. Op deze lange lijst van beroepen staan onder andere artsen, tandartsen, advocaten en notarissen, maar ook

¹⁵ § 705 e.v. BGB.

¹⁶ O. Jensen, “GbR-Die Gesellschaftform für Freiberufler” op: <http://www.drweb.de/magazin/gbr-die-gesellschaftsform-fur-freiberufler/>, 14 November 2008.

¹⁷ Zo kan een GbR bijvoorbeeld geen eigendommen verwerven.

¹⁸ Bundesgerichtshof, Urteil des II Zivilsenats vom 29. Januar 2001.

¹⁹ O. Jensen, “GbR-Die Gesellschaftform für Freiberufler” op: <http://www.drweb.de/magazin/gbr-die-gesellschaftsform-fur-freiberufler/>, 14 November 2008.

²⁰ R. Kliebisch: *Die Haftungsverfassung der Gesellschaft bürgerlichen Rechts – Eine Fallstudie*, *ZJS* 06/2011, 445

²¹ Partnerschaftsgesellschaftsgesetz (BGBl. I S. 1744).

²² § 1 lid 4 PartGG

²³ Die Partnerschaftsgesellschaft, Gründungsinformation nr.4, 01/2013, Institut Für Freie Beruf Nürnberg, p. 2

²⁴ Hierna: PartGG

²⁵ Hierna: BGB

journalisten en kunstenaars worden in Duitsland aangemerkt als (vrije) beroepsbeoefenaren.²⁶ Overigens hoeven de twee of meer vennoten die samenwerken in een PartG niet per definitie hetzelfde beroep uit te oefenen. Bijzonder aan de PartG is ten slotte dat de naam van de PartG ten minste de naam van een van de partners dient te bevatten en dat daarachter nog "und Partner" of "Partnerschaft" dient te worden gezet.

3. Oprichting en organisatiestructuur van de PartG

De PartG wordt aangegaan door middel van een overeenkomst. Dit *Partnerschaftsvertrag* dient schriftelijk te worden opgesteld en aan de in § 3 lid 2 van het PartGG genoemde vereisten te voldoen. De overeenkomst dient in ieder geval de volgende onderdelen te bevatten:

(a) naam en zetel van de PartG;

(b) naam, beroep, en woonplaats, geboortedatum en vertegenwoordigingsbevoegdheid van de vennoten.²⁷; en

(c) doelstelling van de PartG.

Vervolgens dient de PartG geregistreerd te worden. Deze registratie moet in een door een notaris gewaarmerkte vorm worden ingediend bij de rechtbank die het *Partnerschaftsregister* houdt.²⁸ Dit is veelal de rechtbank in het arrondissement van de zetel van de PartG. Anders dan de Nederlandse maatschap ontstaat de PartG pas op het moment van de inschrijving in het *Partnerschaftsregister*.²⁹

Indien een vennoot de toegang tot het door hem in de PartG uitgeoefende vrije beroep verliest³⁰, zal hij uit de PartG dienen te treden.³¹ § 131 lid 3 HGB noemt de overige wettelijke gronden voor het uittreden van een vennoot.³² De PartG eindigt in het geval van het verstrijken van de tijd waarvoor de PartG is aangegaan, in geval van faillissement van de PartG, door een gerechtelijke beslissing of door een besluit van de gezamenlijke vennoten. Uiteraard kunnen de vennoten in de vennootschapsovereenkomst ook andere gronden voor beëindiging opnemen.³³

Het PartGG bevat geen specifieke bepalingen over verplichte inbreng van vermogen door de vennoten. Praktisch gezien zal echter iedere vennoot wel iets inbrengen. In ieder geval zal er altijd arbeid worden ingebracht nu de PartG slechts gebruikt mag worden door beoefenaren van het vrije beroep en een vennoot, zoals gezegd, dient uit te treden op het moment dat hij de

²⁶ § 1 lid 2 PartGG.

²⁷ § 5 lid 1 PartGG.

²⁸ § 4 lid 1 PartGG.

²⁹ § 7 lid 1 PartGG.

³⁰ Op grond van de voor het betreffende beroep geldende beroepsregels. Zie voor de gronden voor advocaten § 14 en 17 *Bundesrechtsanwaltsordnung* (BRAO).

³¹ § 9 lid 3 PartGG. Nu er naast deze bepaling verder geen regelingen omtrent het uittreden van partners en het beëindigen van de PartG in het PartGG zijn opgenomen, zijn op grond van § 9 lid 1 PartGG de §§ 131 tot en met 144 van het HGB van toepassing.

³² Dit is onder andere het overlijden van de vennoot, het faillissement van de vennoot, het intreden van een in de vennootschapsovereenkomst afgesproken gebeurtenis (te denken valt aan het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd) of een gezamenlijk besluit van de vennoten.

³³ Het eindigen van de PartG heeft, logischerwijs, ook allerlei goederenrechtelijke gevolgen, bespreking hiervan valt echter buiten het bestek van deze bijdrage. Overigens verjaren de verplichtingen van de vennoten vijf jaar na opheffing van de PartG. Bij het uittreden van een vennoot verjaart zijn aansprakelijkheid voor de verplichtingen die tot dan toe zijn ontstaan ook na vijf jaar (§ 159 HGB).

toegang tot dat beroep verliest.³⁴ Over een winst- en verliesregeling is ook niets bepaald in het PartGG; het staat de vennoten dus vrij hierover eigen afspraken te maken. In de meeste *Partnerschaftsverträge* is dan ook standaard een bepaling hierover opgenomen. Indien dit niet is gebeurd, geldt dat de vennoten voor een gelijk deel gerechtigd zijn tot de winst en het verlies.³⁵

Kenmerkend voor de samenwerking door vrije beroepsbeoefenaren in een PartG is: ‘Die Unternehmer sitzen im selben Boot’.³⁶ Dit ‘motto’ werkt zowel door in de aansprakelijkheidsregeling van de PartG als in de interne verhoudingen tussen de vennoten: zij werken op basis van gelijkwaardigheid met elkaar samen. Alle vennoten kunnen individueel in de vennootschapsovereenkomst uitgesloten worden van de uitvoering van overige werkzaamheden, maar tot het uitvoeren van werkzaamheden behorende bij hun beroep zijn zij altijd gerechtigd.³⁷ Ten aanzien van het bestuur van en de besluitvorming binnen de vennootschap geldt dat bepalingen hieromtrent dienen te worden opgenomen in de vennootschapsovereenkomst.³⁸ Wanneer dit niet is gebeurd, geldt dat alle vennoten tot het bestuur³⁹ en de besluitvorming⁴⁰ bevoegd zijn. Op grond van § 7 lid 3 PartGG jo. §125 HGB geldt dat iedere vennoot bevoegd is om de PartG te vertegenwoordigen, tenzij hij in de vennootschapsovereenkomst is uitgesloten van vertegenwoordigingsbevoegdheid. In de overeenkomst kunnen bovendien andersluidende afspraken worden gemaakt. Zo kunnen de vennoten bijvoorbeeld ook afspreken dat slechts meerdere vennoten gezamenlijk handelend tot vertegenwoordiging bevoegd zijn (“Gesamtvertretung”).⁴¹

Voor verbintenissen van de PartG zijn naast de vennootschap ook de vennoten in privé – in beginsel - hoofdelijk aansprakelijk (§ 8 lid 1 PartGG). Schuldeisers van de vennootschap kunnen zich dus - voor het gehele bedrag - verhalen op zowel het vermogen van de PartG als op de privévermogens van alle vennoten afzonderlijk. Zoals gezegd geldt dit aansprakelijkheidsregime ook bij de GbR en was dit de belangrijkste reden voor onvrede over deze rechtsvorm onder beroepsbeoefenaren. De Duitse wetgever heeft daarom bij de PartG een uitzondering op deze hoofdelijke aansprakelijkheid geïntroduceerd.⁴² Voor beroepsfouten zijn, naast de personenvennootschap, alleen die vennoten aansprakelijk die belast zijn met de uitvoering van de betreffende opdracht. § 8 lid 2 PartGG bepaalt dat wanneer slechts één of een aantal vennoten betrokken is bij de uitvoering van een overeenkomst van opdracht in beginsel alleen deze venno(o)t(en) persoonlijk aansprakelijk is/zijn voor bij de uitvoering van deze opdracht gemaakte beroepsfouten. Daarnaast blijft natuurlijk ook de personenvennootschap zelf aansprakelijk.⁴³ Uitgezonderd worden bijdragen aan opdrachten van ondergeschikte betekenis. De aansprakelijkheidsbeperking geldt dus alleen in het geval

³⁴ Zie ook § 706 BGB

³⁵ § 722 BGB

³⁶ O. Jensen, “Partnergesellschaft – Was ist das eigentlich? Die Alternative zur GbR, op: <http://www.drweb.de/magazin/partnergesellschaft-die-alternative-zur-gbr/>, 3 december 2008.

³⁷ § 6 lid 1 en 2 PartGG.

³⁸ § 6 lid 3 PartGG jo. § 110-124 HGB

³⁹ § 114 HGB

⁴⁰ § 119 HGB

⁴¹ § 125 lid 2 HGB

⁴² H.-J. Hellwig, “Haftpflichtversicherung statt Handelndenhaftung bei der Partnerschaftsgesellschaft”, *NJW* 22/2011, p. 1556

⁴³ Deze uitzonderingsregel lijkt sterk op de bepaling die was opgenomen in art. 7:813 van het inmiddels ingetrokken wetsvoorstel titel 7.13 (zie *Kamerstukken II 2002/2003*, 28746, 3).

van beroepsfouten bij een overeenkomst van opdracht; voor alle overige verbintenissen van de vennootschap zijn alle vennoten hoofdelijk aansprakelijk.⁴⁴

Deze uitzonderingsregeling in § 8 lid 2 PartGG lijkt goed te functioneren bij kleinere of middelgrote personenvennootschappen, waar een duidelijk onderscheid kan worden gemaakt tussen de werkzaamheden van de ene en de andere vennoot. De Duitse wetgever⁴⁵ erkent dat de beperking van de aansprakelijkheid tot de ‘handelende vennoot’ in de praktijk op moeilijkheden stuit bij de grotere personenvennootschappen, waarbij veel in teams wordt samengewerkt. Als wordt samengewerkt door vennoten met verschillende specialisaties is niet altijd duidelijk wie de ‘handelende vennoot’ is. Dit geldt te meer als door verschillende vrije beroepsbeoefenaren wordt samengewerkt. Deze vennoten kunnen veelal immers de inhoudelijke bijdrage van de andere vennoot niet – volledig – beoordelen en kunnen hiervoor dus geen verantwoording nemen. De aanwijzing van een ‘handelende vennoot’ in de zin van § 8 lid 2 wordt in dat geval kunstmatig.⁴⁶

Bovendien is het de vraag in hoeverre deze regeling er daadwerkelijk voor zorgt dat alleen de betrokken vennoot aansprakelijk is in geval van een beroepsfout. Uit recente rechtspraak van het BGH blijkt bijvoorbeeld dat een vennoot die met de uitvoering van een opdracht belast is, onder omstandigheden ook aansprakelijk kan zijn voor de vóór zijn toetreding tot de PartG door een andere vennoot begane beroepsfouten, zelfs als hij deze fout niet meer kan corrigeren.⁴⁷ Bovendien kunnen de niet-verantwoordelijke vennoten ook indirect de dupe worden van de beroepsfout van hun medevenoot, bijvoorbeeld als de aansprakelijkheid van de verantwoordelijke vennoot leidt tot zijn faillissement of - wanneer er verhaald wordt op het vennootschapsvermogen (dat immers wel gewoon aansprakelijk blijft) - tot het faillissement van de vennootschap, in welk geval de vennootschap eindigt en alle vennoten dienen bij te dragen in het tekort van de boedel. De aansprakelijkheidsbeperking van de PartG wordt door critici daarom ook wel een ‘Placebo-beperking’ genoemd.⁴⁸

4. Beperking van aansprakelijkheid bij de *Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung*

Tot juli 2013 konden samenwerkende beroepsbeoefenaren in Duitsland dus kiezen uit twee Duitse personenvennootschappen: de GbR en de PartG.⁴⁹ Meestal koos men voor de PartG

⁴⁴ G. Frangenberg, *Haftungsbeschränkung bei der unternehmerisch tätigen Gesellschaft bürgerliches Rechts und Haftungskonzentration bei der Partnerschaftsgesellschaft*, Bonn 1996: Hund Druck GmbH, p.135-136.

Overigens is de beperking van de aansprakelijkheid bij de PartG niet voor elk (vrij) beroep mogelijk. Voor de beroepsgroepen die wel gebruik kunnen maken van de aansprakelijkheidsbeperking is het mogelijk om, indien men een beroepsaansprakelijkheidsverzekering heeft afgesloten, een maximum te verbinden worden aan de hoogte van de schadevergoeding.

⁴⁵ Entwurf eines Gesetzes zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer (Deutscher Bundestag) Drucksache 309/12, p. 8.

⁴⁶ Entwurf eines Gesetzes zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer (Deutscher Bundestag) Drucksache 309/12, p. 12.

⁴⁷ Vgl. daarover S. Ruppert, *Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung – Ende gut alles gut?*, DStR 2013, p. 1623.

⁴⁸ V. Römermann & M. Dibbelt, “Die Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung”, *HFR* 5/2013, p. 39

⁴⁹ Uiteraard kunnen beroepsbeoefenaren ook voor andere rechtsvormen kiezen, bijvoorbeeld de GmbH (een Duitse kapitaalvennootschap vergelijkbaar met de Nederlandse BV)). Al deze andere rechtsvormen hebben

vanwege de wat meer ‘chique’ uitstraling van deze rechtsvorm: de PartG wordt in Duitsland ook wel de ‘Mercedes’ onder de samenwerkingsvormen genoemd.⁵⁰ De belangrijkste factor die echter een rol speelde bij deze keuze was uiteraard de beperktere aansprakelijkheid van de vennoten die het samenwerken in een PartG met zich meebrengt. Toch was voor veel beroepsbeoefenaren ook de PartG nog onvoldoende afgestemd op hun wensen.⁵¹ Daarbij was vooral van belang dat het niet altijd eenvoudig te bepalen was wie de ‘handelende vennoot’ was in de zin van § 8 lid 2 PartGG, zoals toegelicht in para. 3. Dit probleem heeft de wetgever willen oplossen met de introductie van het nieuwe § 8 lid 4 PartGG, waarin de mogelijkheid wordt geboden om te kiezen voor een PartG mbB. Aanleiding voor deze wetgeving was overigens tevens gelegen in het feit dat de aansprakelijkheid van de ‘handelende vennoot’ in de zin van § 8 lid 2 PartGG in de rechtspraak aanmerkelijk was aangescherpt, zoals bovenstaand werd toegelicht.

De PartG mbB is, zoals gezegd, een bijzondere vorm van de PartG. Voor zover het *Partnerschaftsgesellschaftsgesetz* geen bijzondere voorschriften bevat, gelden voor de PartG mbB de algemene, voor alle *Partnerschaftsgesellschaften* geldende regelingen. Bestaande *Partnerschaftsgesellschaften* kunnen, met inachtneming van de wettelijke bepalingen, zonder meer de rechtsvorm van een PartG mbB aannemen, de vennoten hoeven geen nieuw samenwerkingsverband aan te gaan.⁵² Voor wat betreft de primaire eigenschappen van de rechtsvorm verschilt de PartG MbB op twee belangrijke punten van de PartG. Waar aan de naam van een PartG, zoals gezegd, “Und Partner” of “Partnergesellschaft” dient te worden toegevoegd, dient men aan de naam van een PartG mbB de zinsnede “mit beschränkter Berufshaftung” toe te voegen. Ook de afkorting "mbB" of een andere algemeen bekende afkorting die hetzelfde inhoudt, is geoorloofd. Daarnaast mag (ook) "Part" of "PartG" in de naam voorkomen.⁵³ Onder deze naam moet de PartG mbB worden ingeschreven in het *Partnerschaftsregister*. Daarnaast geldt dat bij de inschrijving van de PartG mbB in het *Partnerschaftsregister* een bewijs van de verzekeringsovereenkomst (een *Versicherungsbescheinigung*) moet worden bijgevoegd.⁵⁴

Het nieuw ingevoerde § 8 lid 4 PartGG bepaalt:

“Für Verbindlichkeiten der Partnerschaft aus Schäden wegen fehlerhafter Berufsausübung haftet den Gläubigern nur das Gesellschaftsvermögen, wenn die Partnerschaft eine zu diesem Zweck durch Gesetz vorgegebene Berufshaftpflichtversicherung unterhält.“

Voor de PartG mbB geldt dus dat in geval van een beroepsfout uitsluitend het gemeenschappelijk vermogen van de personenvennootschap aansprakelijk is en de vennoten hiervoor niet persoonlijk aansprakelijk zijn. Voorwaarde hiervoor is dat de PartG mbB een

echter rechtspersoonlijkheid en zijn daarmee in beginsel fiscaal minder aantrekkelijk voor beroepsbeoefenaren. Daarnaast zijn verschillende beroepsgroepen op grond van hun beroepsregels gehouden tot het gebruik van een eenmanszaak of personenvennootschap nu het gebruik van een rechtspersoon op basis van deze regels is uitgesloten.

⁵⁰ O. Jensen, “Partnergesellschaft – Was ist das eigentlich? Die Alternative zur GbR, op:

<http://www.drweb.de/magazin/partnergesellschaft-die-alternative-zur-gbr>. 3 december 2008.

⁵¹ Entwurf eines Gesetzes zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer (Deutscher Bundestag, Drucksache 17/10487, A)

⁵² Zie ook M. Leitzen, Die Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung, DnotZ 2013, p. 596.

⁵³ § 8 lid 4 PartGG.

⁵⁴ Vgl. het bij de wetswijziging waarbij de PartG mbB wordt geïntroduceerd toegevoegde derde lid van § 4 PartGG.

voor dit doel voorgeschreven beroepsaansprakelijkheidsverzekering heeft afgesloten. De persoonlijke aansprakelijkheid van de handelende vennoot wordt dan als het ware vervangen door de verplichte beroepsaansprakelijkheidsverzekering. De PartG mbB is dus een – en in het Duitse recht de enige – organisatievorm wier aansprakelijkheid slechts gedeeltelijk beperkt is. De beperking van de aansprakelijkheid wordt gerechtvaardigd door de vereiste aansprakelijkheidsverzekering van het samenwerkingsverband. Er is overigens slechts sprake is van een beperking van de aansprakelijkheid bij de PartG mbB indien het gaat om een beroepsfout die is gemaakt bij de uitvoering van een verbintenis van de vennootschap. De nieuwe regeling ziet dus niet op de situatie waarin een vennoot op eigen naam een overeenkomst van opdracht sluit, en ziet ook niet op aansprakelijkheid van de individuele vennoten op grond van onrechtmatige daad (*deliktische Ansprüche*).⁵⁵

Wij benadrukken dat de beperking van de aansprakelijkheid alleen geldt voor verbintenissen van de vennootschap vanwege beroepsfouten. De beperking van de aansprakelijkheid geldt dus niet voor alle andere verbintenissen van de personenvennootschap, zoals bijvoorbeeld de verbintenissen uit huur- en arbeidsovereenkomsten.⁵⁶ Voor dergelijke verbintenissen blijven alle vennoten van een PartG mbB hoofdelijk aansprakelijk op grond van § 8 lid 1 PartGG.⁵⁷

5. Beroepsaansprakelijkheidsverzekering als vereiste voor de PartG mbB

Voor samenwerkende advocaten die als samenwerkingsvorm kiezen voor een PartG mbB geldt dus dat de PartG mbB een voor dit doel door de wet voorgeschreven beroepsaansprakelijkheidsverzekering „unterhält“. Deze term impliceert dat de PartG mbB de betreffende verzekering heeft afgesloten en dat op het moment van de schade toebrennende handeling dekking bestaat.⁵⁸ Het bestaan van een beroepsaansprakelijkheidsverzekering – waaraan de nodig eisen worden gesteld, onder meer ten aanzien van de omvang van de dekking - is een voorwaarde voor de wettelijke beperking van de aansprakelijkheid. De vraag of de betreffende verzekeraar in het concrete geval op grond van de verzekeringsovereenkomst gehouden is over te gaan tot vergoeding van de schade speelt hierbij geen rol. Mocht de verzekeraar niet gehouden zijn om over te gaan tot uitkering, dan zijn de vennoten dus niet persoonlijk aansprakelijk, de PartG mbB blijft natuurlijk wel aansprakelijk. Mogelijk kan in dat geval de handelende vennoot rechtstreeks aansprakelijk worden gesteld op grond van onrechtmatige daad. Ook in het geval de voorgeschreven verzekerde som in het concrete geval niet toereikend is (i.e. wanneer de schade hoger is dan het bedrag waarvoor men verzekerd is), blijft gelden dat de individuele vennoten niet

⁵⁵ Vgl. daarover tevens S. Ruppert, Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung – Ende gut alles gut?, DStR 2013, p. 1625.

⁵⁶ Entwurf eines Gesetzes zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer (Deutscher Bundestag) Drucksache 309/12, p. 13; vgl. ook S. Ruppert, Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung – Ende gut alles gut?, DStR 2013, p. 1624 en M. Leitzen, Die Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung, DnotZ 2013, p. 598.

⁵⁷ Terzijde merken wij op dat bij het gebruik van een LLP de persoonlijke aansprakelijkheid van de vennoten is uitgesloten; dit betreft zowel de aansprakelijkheid voor beroepsfouten als de aansprakelijkheid voor andere verbintenissen van de personenvennootschap. Vgl. hierover ook B. Kresse, Die neue Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung im Kontext der Rechtsanwaltschaft, Neue Justiz 2013/2, p. 49

⁵⁸ Entwurf eines Gesetzes zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer (Deutscher Bundestag) Drucksache 309/12, p. 14. Vgl. tevens M. Leitzen, Die Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung, DnotZ 2013, p. 600.

persoonlijk aansprakelijk zijn voor de schulden van de personenvennootschap indien de schade veroorzaakt is door een beroepsfout.⁵⁹

Bij de introductie van de PartG mbB is ook de Duitse verordening voor advocaten, de zogenaamde *Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO)* gewijzigd. Het nieuw ingevoegde § 51a BRAO bepaalt dat een beroepsaansprakelijkheidsverzekering van een PartG mbB dekking moet bieden voor “die Haftpflichtgefahren für Vermögensschäden (...), die sich aus der Beratung und Vertretung in Rechtsangelegenheiten ergeben“. Lid 2 van § 51a bepaalt dat de „Mindestversicherungssumme“, dus het bedrag waarvoor de verzekering ten minste dekking moet bieden, voor de PartG mbB € 2,5 miljoen bedraagt per verzekerd voorval (“für jeden Versicherungsfall”). Verder is in lid 2 bepaald dat de verplichtingen van de verzekeraar binnen een (verzekerings)jaar beperkt kunnen worden tot deze som, vermenigvuldigd met het aantal vennoten. Hierbij geldt voor de kleinere personenvennootschappen dat de maximale verplichting per jaar ten minste het viervoudige moet zijn van het minimumbedrag, dus ten minste € 10 miljoen moet bedragen. Voor een grote PartG mbB met honderd vennoten betekent dit dat de verzekeraar voor ten minste € 250 miljoen per jaar dekking moet bieden.

Deze regeling vormt een aanzienlijke verhoging ten opzichte van de algemene regeling voor advocaten, die op grond van § 51 BRAO verplicht zijn om een beroepsaansprakelijkheidsverzekering af te sluiten. § 51 lid 4 BRAO bepaalt dat de som waarvoor een advocaat – in het algemeen - ten minste verzekerd moet zijn in geval van beroepsaansprakelijkheid € 250 000 per verzekerd voorval bedraagt. De verplichtingen van de verzekeraar voor alle binnen een verzekeringsjaar veroorzaakte schade kunnen worden beperkt tot een bedrag van het viervoudige van dit bedrag, dus tot € 1 miljoen. Ten opzichte van de algemene regeling over de beroepsaansprakelijkheidsverzekering kiest de wetgever voor de PartG mbB dus voor een vertienvoudigde som waarvoor men tenminste verzekerd moet zijn. De gedachte van de wetgever is dat dit dient ter bescherming van de schuldeisers en hen compenseert voor het feit dat de vennoten niet persoonlijk aansprakelijk zijn voor deze schulden.

Het bestaan van een verhoogde beroepsaansprakelijkheidsverzekering van € 2,5 miljoen per schadegeval is een voorwaarde voor de wettelijke beperking van de aansprakelijkheid van de nieuwe PartG mbB.⁶⁰ Deze verhoogde verzekerde som stemt overeen met de in Duitsland bestaande vereisten voor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering voor advocatenmaatschappen op grond van § 59j BRAO. Uit lid 3 van de nieuw ingevoegde § 51a BRAO blijkt dat het Duitse Ministerie van Justitie bevoegd is bij Verordening, met toestemming van de *Bundesrat* en na horen van de *Bundesrechtsanwaltskammer*, dit minimaal te verzekeren bedrag te verhogen wanneer dit vereist is, teneinde bij verandering van de economische verhoudingen toereikende bescherming van de benadeelden te garanderen.

⁵⁹ Vgl. S. Ruppert, Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung – Ende gut alles gut?, DStR 2013, p. 1625 en M. Leitzen, Die Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung, DnotZ 2013, p. 598.

⁶⁰ Terzijde merken wij op dat bijvoorbeeld voor fiscalisten die in een PartG mbB samenwerken een verplichte verzekering geldt voor tenminste € 1 mio. In geval van samenwerking van verschillende beroepsbeoefenaren in een PartG mbB (dus bijvoorbeeld advocaten en fiscalisten) gelden steeds de strengste voorschriften. Vgl. S. Ruppert, Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung – Ende gut alles gut?, DStR 2013, p. 1626, die verwijst naar het Bericht und Beschlussempfehlung des Rechtsausschusses des Bundestages, BT-Drs. 17/13944, p. 21. Dat betekent dat in alle interprofessionele samenwerkingsverbanden waar ook advocaten deel van uitmaken de hoogste minimale verzekerde som van € 2,5 miljoen maatgevend zal zijn.

Het is in dit licht interessant te bezien dat de Nederlandse regeling voor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering voor advocaten – de Verordening op de administratie en de financiële integriteit⁶¹ - bepaalt dat het verzekerd bedrag per advocaat of – indien de advocaat deel uitmaakt van een samenwerkingsverband – per samenwerkingsverband in overeenstemming moet zijn met het soort zaken en de belangen die men pleegt te behartigen. Het verzekerd bedrag dient tenminste € 500.000 te bedragen per aanspraak, tot een totaal van ten minste twee maal dit bedrag per verzekeringsjaar (art. 4 van de Verordening). Dit bedrag is min of meer in lijn met de gewone regeling voor beroepsaansprakelijkheid voor Duitse advocaten in § 51 BRAO, althans voor zover het gaat over de verzekering van een individuele advocaat. De eisen die worden gesteld aan de beroepsaansprakelijkheidsverzekering voor de PartG mbB in § 51a BRAO zijn duidelijk aanzienlijk hoger.

De verzekeraar waarbij de PartG mbB haar verzekering afsluit, is verplicht de bevoegde orde van advocaten – en bij advocaten bij het *Bundesgerichtshof* tevens het Ministerie van Justitie - het moment van aanvang en beëindiging of opzegging van de verzekering en eventuele wijzigingen betreffende de verzekeringsovereenkomst onverwijld (‘unverzöglich’) mede te delen, voor zover de dekking hierdoor vermindert.⁶² Zoals gezegd is het bestaan van de beroepsaansprakelijkheidsverzekering essentieel voor het bestaan van de PartG mbB. Dit betekent ook andersom dat zodra de PartG mbB niet meer aan dit vereiste voldoet, dus als de beroepsaansprakelijkheidsverzekering ontbreekt of ontoereikend is, de beperking van de aansprakelijkheid tot alleen het vennootschapsvermogen op grond van § 8 lid 4 PartGG direct eindigt.

Voor schade als gevolg van beroepsfouten die zijn begaan door één of enkele vennoten geldt dan weer dat de handelende vennoot of vennoten persoonlijk aansprakelijk zijn voor schade op grond van § 8 lid 2 Part GG.⁶³ Kortom, het venijn van deze rechtsvorm zit hem in zijn staart: zodra de beroepsaansprakelijkheidsverzekering van de PartG mbB eindigt, eindigt de PartG mbB. Dat betekent dat de vennootschap weer een PartG wordt waarvoor geldt dat één of enkele van de vennoten persoonlijk aansprakelijk zijn in geval van beroepsfouten. Kortom, in geval van aansprakelijkheid wegens een beroepsfout verkeert een schuldeiser/benadeelde van een PartG mbB in een aanmerkelijk betere positie dan een schuldeiser van een PartG. Eerstgenoemde hoeft immers slechts te bewijzen dat sprake is van een beroepsfout en kan vervolgens de PartG mbB aansprakelijk stellen. De schuldeiser van een PartG daarentegen zal eerst moeten aanwijzen wie kwalificeert als de ‘handelende vennoot’ in de zin van van § 8 lid 2 PartGG en kan vervolgens uitsluitend deze vennoot aansprakelijk stellen.

Bijkomend voordeel voor de schuldeiser van de PartG mbB is dat laatstgenoemde de te vergoeden schade veelal zal kunnen verhalen op haar beroepsaansprakelijkheidsverzekering. Daarbij is het relevant na te gaan welke schade precies onder de dekking van de verzekering valt. In Nederland wordt in het algemeen dekking geboden op basis van ‘claims made’.⁶⁴ Dit

⁶¹ Verordening van 25 maart 2009, inwerkingtreding 1 juli 2009 (besluit AR 6 april 2009), Stert. 2009, 118, Adv.bl. 2009, nr. 7, blz. 296-303. Laatstelijk gewijzigd bij verordening van 11 september 2013, inwerkingtreding 1 januari 2014 (besluit CvA 11 september 2013), Stert. 2013, 32118.

⁶² Uit § 51a lid 1 tweede zin BRAO blijkt immers dat § 51 lid 6 BRAO van overeenkomstige toepassing is, op grond waarvan dit is voorgeschreven.

⁶³ Entwurf eines Gesetzes zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Berufshaftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer (Deutscher Bundestag) Drucksache 309/12, p. 15-16. Vgl. ook D. Leuring, Die Partnerschaft mit beschränkter Berufshaftung, NZG 2013, p. 1005.

⁶⁴ Vgl. Ph.H.J.G. van Huizen, J.B. Wezeman & J.C. van Eijk-Graveland, *Grondslagen van het verzekeringsrecht*, Den Haag: Sdu 2014, p. 199-200.

betekent, kort gezegd, dat de verzekering dekking biedt indien de verzekerde tijdens de looptijd van de verzekering aansprakelijk wordt gesteld. De vraag wanneer de schade is ontstaan, is daarbij niet van belang. Onder omstandigheden kan ook sprake zijn van dekking als een *claim* na de looptijd van de verzekering wordt ingesteld, maar de verzekerde al tijdens de looptijd aan de verzekeraar heeft gemeld dat zich een omstandigheid heeft voorgedaan die de verzekerde aanleiding geeft te vrezen dat hij aansprakelijk zal worden gesteld.⁶⁵

6. Conclusie

Door de vrijheid van vestiging die het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft geboden op basis van het VwEU aan vennootschappen in de Europese Unie, lijken de lidstaten van de Unie te zijn verwickeld in een ware *ratrace* om de meest aantrekkelijke rechtsvorm te bieden. Vrijwel alle lidstaten doen hun uiterste best om het eigen vennootschapsrecht zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Ook de introductie van de PartG mbB kan in dit licht worden geplaatst. Waar de Nederlandse wetgever op deze ontwikkelingen heeft gereageerd door het BV recht te vereenvoudigen en te flexibiliseren, is de Duitse wetgever de strijd aangegaan met de Britten en Amerikanen om een rechtsvorm op maat te ontwerpen voor vrije beroepsbeoefenaren. Ook in Nederland speelt nog steeds de vraag of de invoering van een (dergelijke) personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid noodzakelijk is. Wuisman⁶⁶ beantwoordt deze vraag bevestigend in haar proefschrift. Blanco Fernandez en Van Olfen constateren daarentegen dat het huidige palet aan vennootschappen, volgens hen, voldoende is om tegemoet te komen aan de wensen van ondernemers in Nederland.⁶⁷ Wat het antwoord op bovenstaande vraag ook mag zijn, uit de invoering van de PartG mbB in Duitsland kunnen we, naar onze mening, in ieder geval lering trekken.

Mocht de Nederlandse wetgever overwegen om een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid te introduceren, dan kan de PartG mbB onzes inziens als voorbeeld dienen. De gedachte om de persoonlijke aansprakelijkheid van de vennoten uit te sluiten en de schuldeisers te compenseren middels een verplichte beroepsaansprakelijkheidsverzekering is interessant. Daarbij moet de wetgever tevens in ogenschouw nemen dat – anders dan in Nederland gebruikelijk is – de vennoten in een PartG mbB natuurlijke personen moeten zijn. Cruciaal bij het denken over de PartG mbB is dat de beoogde beperking van de aansprakelijkheid haar grenzen kent. Het bestaan van de PartG mbB is immers afhankelijk van het bestaan van de beroepsaansprakelijkheidsverzekering. Deze benadering vergt dus een nauwgezette administratie. De uitsluiting van de aansprakelijkheid geldt immers pas vanaf het moment dat de PartG mbB daadwerkelijk een beroepsaansprakelijkheidsverzekering heeft afgesloten en vervalt zodra de verzekering eindigt of niet meer aan de gestelde vereisten voldoet. Het voornaamste bezwaar tegen de PartG mbB, ten opzichte van de LLP, lijkt ons echter dat de persoonlijke aansprakelijkheid van de vennoten alleen is uitgesloten in geval van beroepsfouten. Voor alle andere verbintenissen van de PartG mbB, zoals uit huur- of arbeidsovereenkomsten, blijven alle vennoten persoonlijk aansprakelijk.

⁶⁵ Vgl. daarover F. Stadermann, 'De omstandighedenmelding onder 'claims made'-verzekeringen, een analyse', *NTHR* 2010/6, p. 249 en N. Vloemans, 'Het moment van (moeten) melden onder een *claims-made*-aansprakelijkheidsverzekering', *NTHR* 2014/2, p. 14-19.

⁶⁶ I.S. Wuisman, *Een Nederlandse personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid: wenselijk?*, Deventer 2011: Kluwer.

⁶⁷ J.M. Blanco Fernandez, M. van Olfen, *Rechtsvorm en gebruik van LLP's en LLC's; onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Justitie*, Deventer 2007: Kluwer

Het is interessant te signaleren dat terwijl in Duitsland met de in juli 2013 geïntroduceerde mogelijkheid voor advocaten om te kiezen voor een PartG mbB de betrokken advocaten/vennoten niet persoonlijk aansprakelijk zijn in geval van een beroepsfout, de Hoge Raad in zijn arrest van 15 maart 2013 over de aansprakelijkheid van de in Nederland in maatschapsverband samenwerkende advocaten expliciet heeft overwogen dat in geval van een door de maatschap aanvaarde opdracht iedere maat in beginsel jegens de opdrachtgever aansprakelijk is voor het geheel op grond van art. 7:407 lid 2 BW.⁶⁸ Hier lijkt zich een tegengestelde beweging voor te doen. Hoe dan ook maakt de nieuwe regelgeving in Duitsland een significante vermindering van de persoonlijke aansprakelijkheidsrisico's van de vennoten mogelijk. Of dit voldoende is om de trend naar de LLP te keren, blijft afwachten.

Auteurs:

Mw. mr. dr. S.A. Kruisinga

Mw. mr. S.E. van der Waals

⁶⁸ HR 15 maart 2013, NJ 2013, 290.